

Hur aktualiseras genus och jämställdhet på lågstadiet i förhållande till den geografiska kontexten?

En jämförelse mellan två skolor, en på landsbygden och en i storstaden.

Johanna Andersson

Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik, HSD.

Examensarbete 15 hp

Grundlärarutbildning inriktning F-3 (240 hp)

Vårterminen 2018

Handledare: Per Höjeberg

Examinator: Kristina Lanå

English title: How actualized gender and gender equality in primary school in relation to the geographical context?

Stockholms
universitet

Hur aktualiseras genus och jämställdhet på lågstadiet i förhållande till den geografiska kontexten?

**En jämförelse mellan två skolor, en på landsbygden och en i storstaden.
Johanna Andersson**

Sammanfattning

I dagens skola finns det ett jämställdhetsmål som innebär att pojkar och flickor ska ges samma möjligheter och få en likvärdig utbildning och inte bemötas, bedömas eller ha olika krav och förväntningar på sig på grund av sitt kön. Skolan har även ett ansvar att bryta traditionella könsmonster och låta eleverna utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende könstillhörighet. Tidigare forskning visar att det inte riktigt ser ut så och många inom skolan lägger ansvaret på någon annan. I många fall avspeglas de traditionella mönster vi är vana vid från samhället även i skolan.

Syftet med min studie är att undersöka några verksamma lärares kunskaper och uppfattningar om genus och jämställdhet och även undersöka om det finns någon geografisk skillnad. Jag har därmed gjort undersökningen på två olika skolor med en relativt bred geografisk spridning i Sverige. Jag har använt mig av en kvalitativ forskningsmetod i form av intervjuer och intervjuat fyra lärare. Jag hoppas att det jag fått med mig av dessa intervjuer och studien i sin helhet kan vara till hjälp för mig själv i min framtida yrkesroll, så att jag vet hur jag kan tänka men också vad jag behöver för verktyg för att ha en så jämställd undervisning som möjligt.

I min analys har jag kommit fram till att den geografiska kontexten kan spela roll, men verkar vara underordnad av både sociala och individuella faktorer. Det är även den enskilda lärarens intresse och kunskap kring genus och jämställdhet som spelar stor roll och på flera skolor är det just upp till varje lärare att bestämma hur mycket denne vill arbeta mot jämställdhetsmålet. Det finns än så länge inga riktlinjer eller krav från statlig och/eller nationell nivå att ha med genus och jämställdhet i sin undervisning och det kanske inte är förrän det blir det som någon som tar tag i denna viktiga fråga och blir en självklarhet i all undervisning.

Nyckelord

Genus, jämställdhet, genuskodade mönster, genusperspektiv, landsbygd, storstad

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	1
3. Tidigare forskning	5
4. Centrala begrepp	8
4.1 Genus	8
4.2 Jämställdhet	9
4.3 Genuskodade mönster	9
5. Teoretiskt perspektiv	10
6. Syfte och frågeställningar	14
7. Metod	14
7.1 Val av metod	14
7.2 Urval och avgränsning	15
7.3 Genomförande	16
7.4 Databerarbeting och analysmetod	16
7.5 Tillförlitlighetsfrågor	17
7.6 Etiska aspekter	17
8. Resultatpresentation	18
8.1. Resultat	18
8.1.1 Uppfattningar om genus och jämställdhet	18
8.1.2 Genuskodade mönster i klassen/skolan	19
8.1.3 Jämställdhet kopplat till SO-undervisningen och övrig undervisning	20
8.2 Analys av resultat	22
9. Diskussion	25
9.1 Resultatdiskussion	25
9.2 Metoddiskussion	27
10. Referenser	29
Bilaga	30

1. Inledning

Genus och jämställdhet är två begrepp som jag under min egen skolgång sällan har reflekterat över utan det är först nu, under min egen lärarutbildning som jag fått upp ögonen för det och tanken på hur jag ska göra för att min egen undervisning ska vara så jämställd som möjligt när det kommer till elevernas möjligheter, skyldigheter och rättigheter är ständigt återkommande. Därmed har jag även börjat fråga mig hur lärare arbetar med den kvalitativa jämställdheten i klassrummet idag. Jag vill undersöka hur några utvalda lärare arbetar med jämställdhet, både rent generellt men också utifrån det centrala innehållet med fokus på SO-undervisningen och se om den geografiska kontexten kan ha någon betydelse för hur de själva och deras uppfattning är av hur elever ser på det. Jag kommer själv från en mindre ort i Västra Götalands län och gick som barn på en liten skola med få elever. Under min egen lärarutbildning som jag gör i Stockholm har jag därmed haft verksamhetsförlagd utbildning med elever som är vana vid storstadsliv och allt vad det innebär. Jag kan personligen känna skillnaden av att bara leva och bo i en storstad kontra hur det är att bo på landsbygden. Så då tänker jag att det kanske finns en skillnad i hur lärare ser på och arbetar kring jämställdhetsfrågan beroende på var skolan är placerad. Min fundering är om den geografiska kontexten kan påverka eleverna och lärarna när det kommer till genus och jämställdhetsfrågan eller om det bara är våra fördomar som styr?

Under min verksamhetsförlagda utbildning har jag även fått intrycket av att mycket av undervisningstiden på lågstadiet handlar om värdegrund för att kunna fostra eleverna till demokratiska medborgare. Skolan och dess lärare har två huvudsakliga uppdrag, det ena är kunskapsuppdraget som innebär att utveckla kunskap och förmågor hos eleverna. Det andra är demokratiuppdraget och innebär att skolan har ett ansvar att förankra de värden som vårt samhälle vilar på. Dessa värden finns i vår grundlag och demokratiuppdraget går många gånger in i kunskapsuppdraget då skolan ska kunna fostra demokratiska medborgare. Jämställdhet som är ett av värdena ingår i båda uppdragen då det är både ett kunskapsområde, en förmåga och ett grundläggande värde som ska integreras i allt (Lif, 2008 s 115).

2. Bakgrund

I min studie vill jag, som ovan nämnt, undersöka hur kunskapen hos lärare ser ut gällande genus och jämställdhet samt få en bild av hur de själva uppfattar att de arbetar med det i skolan. Men för att det ska bli tydligare tänkte jag först ge en bakgrund till varför jag vill undersöka detta. Jag vill även

förtydliga att jag med den geografiska kontexten i mitt arbete menar landsbygden och storstaden och vilka skillnader eller likheter som finns när det kommer till hur man arbetar med genus och jämställdhet på respektive ställe. Jag är i det här fallet inte intresserad av den sociala differentieringen och väljer helt enkelt bort den då jag inte hinner med.

Enligt Hedlin (2010, s 9) är genus och jämställdhet ofta känsliga ämnen och det finns en hel del olika uppfattningar om vad begreppen betyder, trots det är det många som säger sig vara positiva till jämställdhet, men med en sådan spridd och oklar uppfattning av vad ett begrepp betyder kan det bli en hel del missuppfattningar. Många beskriver jämställdhet som att man ska ”behandla alla lika” och säger sig även göra det. Dock är det svårt i ett samhälle som präglas av ett visst könsmonster som även är våra föreställningar om kvinnligt och manligt. En vanlig vardagsuppfattning i Sverige är dock att vi har uppnått jämställdhet, skulle det vara så, så skulle makten och statusen vara jämnt fördelad mellan män och kvinnor. Så ser det inte ut. Jämställdhet och makt är starkt sammankopplande och blir då en fråga om demokrati. Makt kan ha en negativ klang men är det inte det alla vill ha? Och frågan är om det är makten i sig som många förknippar med något negativt eller om det är den maktkamp som uppstår. Rönnblom (1997 i Hedlin, 2010 s 9-10) har gjort en yttlig modell där makt beskrivs i tre nivåer;

1. *Öppen makt* - man ser till närvaro, är hälften kvinnor och hälften män är det jämställt.
2. *Makt över dagordningen* – att man inom politiken tar upp frågor som är av intresse. Politik är en tradition och ett projekt för män och kvinnofrågor blir ofta bortdefinierade, ointressanta.
3. *Normalitet och normgrupp* – fokus är på de dolda och underliggande reglerna och normerna vi har. I vårt samhälle står mannen som norm och kvinnan blir då avvikande. Det synliggörs bland annat i språket, feminina former är markerade och markeras som tillägg, exempelvis *kvinnlig* rektor. Kvinnan kan dock stå som norm även om det sällan inträffar och det är ofta kopplat till barn och omsorg, ett exempel är att man säger *manlig* förskolelärare.

Norm innebär att ha en självklar position som inte behöver förklaras och jämställdhet är uppnådd när män och kvinnor har lika stort inflytande över normen. Många tror även att genus är samma sak som biologiskt kön, men forskare inom genus vet att det finns biologiska skillnader mellan män och kvinnor, de ser och undersöker istället de föreställningar som finns om manligt och kvinnligt, det sociala könet (Hedlin, 2010 s 4-16).

Jämställdheten i skolan handlar om det sociala maktspelet som finns i klassrummet och på skolan, både mellan elever men också mellan lärare och elever. Hur man ser på jämställdhet i skolan är en avspegling av hur det ser ut i samhället, ofta på lokal nivå. Men för vissa elever kan skolan ändå ses som en ”fristad” där de kan möta andra relationer och förväntningar på sig än vad de gör hemma eller i

en annan miljö. Dessa förväntningar börjar tidigt genom den sociala interaktionen och kommunikation och genom alla som dessa små barn möter lär de sig vad det innebär att vara pojke eller flicka. Dock går det att se att flickor mer och mer tar sig in på det som enligt normen anses ”pojktigt”, men det är inte lika vanligt tvärtom. Lärare som inte har någon vidare kunskap om genus och jämställdhet kan uppfatta elever som sticker ut från sin könsnorm som avvikande och det kan i sin tur ge eleven konsekvenser i den fortsatta utbildningen. Lärare måste ha kunskap om att alla inte är normen för sitt kön och att normen hela tiden ändras (SOU 2010:99 s 42-43, 61, 68).

Men för en vardaglig svensk medborgare är det kanske inte så konstigt att det är svårt att definiera jämställdhet som begrepp. För lite drygt ett år sedan gick det i Aftonbladet att läsa att enligt en ny undersökning som den amerikanska tidskriften US News & World ligger bakom så hamnar Sverige högst upp gällande kvinnors rättigheter och jämställdhet och att Sverige är världens bästa land för både kvinnor och barn. Det baseras på bland annat mänskliga rättigheter, lika inkomster och säkerhet (Aftonbladet, 2017).

Det går även att läsa en intervju som regeringen gjorde med Åsa Regnér i oktober 2017, efter att Sverige blivit rankat som Europas mest jämställda land, där hon påstår att Sverige kommit så långt på grund av ett politiskt ledarskap som drivit frågorna över partigränserna. Åsa är i dagsläget vår äldre- barn- och jämställdhetsminister och enligt henne så är våra tre framgångsfaktorer; samarbete med organisationer som driver jämställdhetsfrågorna, införandet av föräldraförsäkring och sambeskattnings samt att tillföra resurser till sektorer som äldre- och barnomsorg (Regeringen, 2017).

Jag kan hålla med om att intervjuer och tidningsklipp som dessa kan få Sverige att framstå som väldigt jämställt och jag kan förstå att majoriteten av befolkningen som inte är så insatta i ämnet nöjer sig med det och tror att det är bra. Men om det nu vore så bra som det framställs, varför skulle det i så fall vara nödvändigt att arbeta med jämställdhet inom skolan om Sverige gällande rättigheter och jämställdhet är världens bästa land för både barn och kvinnor? Enligt Hedlin (2010, s 11) så skulle uppnådd jämställdhet betyda att makt och status vore jämt fördelat mellan män och kvinnor, vilket det inte är. Sett till skolvärlden så skall lärare ha ett genusperspektiv i sin undervisning och för att det skall fungera behövs goda kunskaper om just genus för att kunna arbeta enligt skolans jämställdhetsmål och enligt Skollagen (2010:800) ska jämställdhet ingå i skolans värdegrundsarbete. Våra uppfattningar om manligt och kvinnligt ska komma till uttryck hos eleverna och även de förväntningar som riktas mot pojkar och flickor, utifrån dessa uppfattningar (Hedlin, 2010, s 5-7).

Maria Hedlin är i grunden gymnasielärare i samhällskunskap och psykologi men har även doktorerat i pedagogiskt arbete vid Genusforskar skolan i Umeå universitet och Högskolan i Kalmar. Jag har utgått från två av hennes verk för att få kunskap om min egen undersökning. Den ena boken heter

Jämställdhet – en del av skolans värdegrund (2006) och ger grundläggande kunskaper om hur lärare professionellt kan förhålla sig till skolans jämställdhetsmål och har med konkreta exempel. Hon har även skrivit rapporten *Lilla genushäftet 2.0*, som är en uppdatering av Lilla genushäftet som skrevs 2004 och då var avsedd för lärarutbildningen vid Högskolan i Kalmar.

I läroplanens första del står det att värden som skolan ska gestalta och förmedla är ”*människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta*” (Lgr 11, s 7). Med fokus på jämställdhet går det på följande sida läsa att ”*skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet*” (Lgr 11 s 8). Lärare måste därmed kunna diskutera genus och jämställdhet med eleverna på ett ämnesövergripande sätt och då räcker det inte med att bara ha vardaglig kunskap om genus, för då är risken stor att jämställdhetsmålet motverkas. Således måste lärare ha god kunskap om genus för att kunna diskutera dessa frågor med sina elever samt fått lärdom i hur man som lärare ställer sig neutral i ett aktuellt ämne. Därmed räcker det följaktligen inte med vardagstankar och vardagsförståelse (Hedlin, 2010 s 8). Många som är verksamma inom skolan uppfattar dock att det inte finns någon djupgående diskussion om jämställdhet varken i skolan eller i lärarutbildningen och många gånger måste man på egen hand söka upp den kunskap man behöver trots att det ska ingå i uppdraget och det kan göra att många struntar i det (Lif, 2008 s 12).

Hedlin (2006 s 68, 78) skriver också att jämställdhetsarbetet ofta är riktat mot flickor och inte mot pojkar och att målet i många fall är att stärka flickors självförtroende. Det har också handlat om att få fler tjejer att välja gymnasieprogram som är dominerade av killar. Om det är så man inom skolan vill få det mer jämställt så låter det inte som att vi kommit någon vart i samhället, då behandlas vi ändå olika beroende på kön och inte individ.

I en artikel som SvD publicerade i mars 2015 så går det att utläsa att pojkar presterar sämre i skolan och ägnar mindre tid åt läxor än vad jämnåriga flickor gör. Anna Ekström, dåvarande skolverkets generaldirektör, ser pojkarnas sämre resultat som ett jämställdhetsproblem och hon menar att samhället förlorar på pojkarnas sämre resultat. Men om man ska kunna vända den nedåtgående trenden så krävs det både höga, utmanande och kärleksfulla förväntningar på både pojkar och flickor för att inte tala om vikten av att man följer upp resultaten och agerar om pojkarna hamnar efter. Ett ansvar som hon påstår ligger lika mycket på samhället som på skolan. För många pojkar är skolan och att plugga genusifierat, de lär sig tidigt att koda det som kvinnligt och det är väldigt svårt att bryta ett

sådant mönster. Gustav Fridolin uttalar sig även i artikeln och påstår att det är bristen på jämställdhet som drar ner resultatet och enligt honom är normkritisk pedagogik ett verktyg som lärare borde använda sig av för att vända på det. Fridolin yttrar att de på politisk nivå vill att det investeras mer pengar i lågstadiet och de arbetar för att fler ska vilja bli lärare (SvD, 2015).

I dagsläget saknas det många behöriga lärare på skolorna runt om i landet och läget ser ut så oavsett den geografiska kontexten. Dock kan det vara ännu svårare att rekrytera lärare till små skolor på landsbygden där det krävs en bred behörighet eftersom många lärare förväntas ha sin klass i alla ämnen, eftersom man inte kan få en heltidstjänst som exempelvis idrottslärare på en skola med få elever. Utan behöriga lärare så hotas skolorna av nedläggning och enligt rektorn på en skola i Motala så är det i sådana här fall svårt att ge eleverna en likvärdig utbildning som eleverna i stan får (SVT, 2017).

Det framgår därmed på flera håll att jämställdhet och makt går hand i hand, media får Sverige att framstå som ett jämställt land, lärare bör ha god genuskunskap för att kunna arbeta mot jämställdhetsmålen och det saknas idag behöriga lärare runt om i landet. Är det inte då ännu viktigare att redan på lågstadiet lära eleverna om jämställdhet, jämföra hur vi tror att det ser ut och hur verkligheten är? För att slippa det glapp som finns mellan pojkar och flickor och deras syn på hur skolan är genusifierat eller inte. Det är eleverna som är framtidens medborgare, som ska ta ställning och kunna påverka vårt land och vår värld. Men om dagens lärare varken har tillräcklig behörighet eller kunskap, hur ska de då kunna fostra demokratiska medborgare? Det talas om makt och jämställdhet, men vem är det som har makten att bestämma över vad lärare ska få för utbildning och verktyg i frågor om genus och jämställdhet? Om arbetet ligger hos den enskilda individen, den enskilda läraren, ja då är det väl inte så konstigt att det inte finns någon tydlig struktur för hur man ska arbeta med det på skolorna. För många kanske det skulle räcka med en mall, någon form av stöttning som en extra påminnelse, hur viktigt det är för att framtidens medborgare, våra efterträdare, ska lära sig behandla andra och utan att ifrågasätta deras könstillhörighet i många av deras val i livet.

3. Tidigare forskning

I det här stycket ska jag presentera tidigare forskning som kan kopplas till min egen undersökning. Det finns mycket forskning om jämställdhetsarbete på skolorna och hur det sett ut under tid. Jag har även sökt efter i tidigare forskning om den geografiska kontexten kan ha en koppling till hur man arbetar och ser på genus och jämställdhet men inte hittat någon som kan vara till hjälp för det jag vill undersöka.

Många lärare hävdar att de inte ser till kön utan till individen och att allt är individuellt. De som säger sig behandla alla lika på det här viset kan lida av könsblindhet, vilket betyder att de inte ser de strukturer och förväntningar som beroende på kön styr vårt beteende. I skolan handlar nämligen inte jämställdhet om att pojkar och flickor ska bli likadana utan om att varje individ, oavsett kön, ska få möjligheter att utvecklas efter intresse. Det kanske låter enkelt men när man väl är i det så är det väldigt svårt att lyckas eftersom vi är så styrda av våra underliggande förväntningar (SOU 2009:64 s 29). Det går att se vissa regionala skillnader då det finns samband mellan elevers skolprestationer och föräldrarnas utbildningsnivå. Elever i storstäder och förortskommuner har högre meritvärde i grundskolan vilket även går att koppla till att man i dessa områden har högre utbildningsnivå. Enligt Skolverket är det svårt att peka ut kommuner som har större könsskillnader och dessa kan även skilja sig från år till år (SOU 2009:64 s 131-132). Det har gjorts lokala jämställdhetsarbeten i 50 kommuner och de vanligaste utbildningsinsatserna har drivits av jämställdhetspiloter eller av genuspedagoger. Skolverket har även 2008-2010 planerat och genomfört insatser för jämställdhetsarbete och det var främst kompetensutveckling, utvecklingsmetoder och stödmaterial som det lades pengar och energi på (SOU 2010:99 s 184-185).

Ska man tala om jämställdhet i skolan är det viktigt att eleverna styr vilka frågor som de känner utmanar dem och väcker deras intresse, därmed ska lärare inte enbart utgå från vad de själva tycker behövs tas upp. Många lärare upplever att det är svårt att prata om de olika förhållandena mellan könen med eleverna, istället kollektiverar de och ger eleverna en gemensam skuld baserat på deras kön och inte individ. Kan det vara därför som majoriteten av lärarna utgår från likhetsnormen och säger att de behandlar alla lika och inte ser till deras kön utan individen? Trots att många säger sig utgå från likhetsnormen i skolan så visar forskning på att lärare inom områden som kommunikation, interaktion och bedömning talar olika till pojkar och flickor och även förväntar sig olika av dem (Tallberg Broman, 2006 s 20-22).

Genusrelaterade frågor varierar beroende på den lokala skolan och något som är känt när det kommer till genusmönster är att de är föränderliga över tid och inte alltid kommer se likadana ut. Skolan är ju ett lysande exempel på det, på 1900-talet fanns det både i skolan och samhället en köns- och klasstruktur - det var bara de borgerliga pojkarna som fick gå i skolan. Flickor och pojkar från de lägre samhällsklasserna var det inte så noga med, men de kunde få gå i folkskola och då delades de upp efter kön, likaså lärarna delades upp. Idag, bara lite drygt 100 år senare har gränserna mellan pojkar och flickor vidgats och överlappar varandra när det kommer till vad flickor och pojkar kan göra och alla går i samma skola (Tallberg Broman, 2006 s 28-33).

I ett samhälle av stor mångfald som våra senmoderna storstäder så bryts föreställningarna om manligt och kvinnligt, men det finns ändå förväntningar på individen och de kan se olika ut beroende på om de

kommer från hemmet, släkten, kompisarna eller lärarna. Det leder i sin tur till att den svenska skol- och ungdomskulturen krockar med familjens släkt- och hemkultur och olika förväntningar bryts mot varandra. Det kan i sin tur skapa konflikter i både skolan och hemmet men även på fritiden. Då är det viktigt att som lärare i skolan ge barnen förutsättningar för att ha samtal om det som uppstått, så att det går att reda ut olikheterna och få en förklaring till dem (Tallberg Broman, 2006 s 35-36).

Ulla Forsberg skrev 2002 sin avhandling *Finns det någon "könsordning" i skolan?* I den tar hon upp att vi i vårt samhälle har en genusordning och att det finns ett konstruerat mönster vart man än är och det går att studera på vilken nivå man vill, allt ifrån samhället till den lokala skolan. Hon menar att det finns det en struktur i genusordningen som säger att mannen är överordnad kvinnan och dessa strukturer blir i sin tur en sorts makt. Makten visar sig i hur man positionerar sig utifrån vad som anses manligt och kvinnligt och är även förekommande bland barn i skolan. Forsberg påstår att även barn utgår från de könsstereotypa mönster de är vana vid från sin omgivning, men bara när de inte har en egen uppfattning att utgå från (s 31-44). I sin avhandling presenterar hon även några elevtyper som hon ut ansåg var vanligt förekommande och kunde även ge exempel på hur 6-åringar uttryckt sig i sin position. Dessa elevtyper kom hon på när hon märkte hur de vanligtvis positionerade sig och de benämns utifrån sina kännetecknade sätt att agera. Bland flickorna finns sporttjejen, barbieflickan, feministen, akademikerflickan och moderlig flicka. Bland pojkarna finns machokillen, rättskaffenspojke, akademikerpojke, joker, mjukispojken och Kenpojken (s 97-106). Genom att sätta en rubrik på elevers agerande så går det även se vilka som har makt i klassrummet - de som får ordet och tar mer plats. Det finns såklart olika maktpositioner bland både pojkar och flickor men det framgick även att flickorna i flera fall inte alltid kan hävda sig mot pojkarna. I skolan är det dock läraren som är ledaren och eleverna de underordnade, men hur läraren väljer att leda och bemöta eleverna skiljer sig åt från person till person och det går även att se skillnader mellan manliga och kvinnliga lärare, där männen ofta står för det rationella och kvinnan det emotionella och det kan elever lära sig att utnyttja på olika sätt (s 120-121).

Enligt Hedlin är det bevisat att lärare behandlar flickor och pojkar olika men att de själva inte ser sambandet mellan hur elevernas bemötande kan påverka hur de själva möter eleverna. Hon påstår också att elevers aktivitet i klassrummet uppfattas olika utifrån deras kön. När pojkar dominerar i klassrummet anser man att det är en jämn könsfördelning men när det är jämställt så uppfattas det som att flickorna är dominanta. Oavsett så känner sig den ena parten orättvist behandlad. Hedlin menar också att det finns forskning som kan visa att elevers sociala bakgrund och dess kön kan ha en betydelse för deras förhållningssätt i skolan. Normen för arbetarklassbarnen ser ut som så att flickorna förväntas vara skötsamma och ordentliga och att sköta skolan är idealet för dessa. För pojkarna i samma klasstillhörighet ser det annorlunda ut. De passar in i en machokultur och ska inte lägga ner tid på skolan utan det viktiga är att spela pajas och gärna visa att man inte följer skolans regler. På det

viset skapar de sin form av maskulinitet, en form som inte syns lika tydligt hos pojkar med högutbildade föräldrar. Att det ser ut såhär i dagens samhälle som hela tiden förändras kan skapa problem eftersom det idag krävs mer utbildning för att få jobb än vad det gjorde förr. Det kan även vara en förklaring på varför flickors genomsnittliga betyg är högre än pojkars (2010, s 62-66).

Både Tallberg Broman och Hedlin tar upp att lärare talar till och behandlar eleverna olika utifrån deras kön, men att det inte är något de själva ser. Men någonstans måste de ju ändå vara medvetna om det eftersom de väljer att kollektivera de olika förhållandena mellan könen istället för att samtala om att det finns olikheter och att vi själva kan skapa dessa. Hur man talar om genusfrågor i skolan varierar på lokal nivå, kan det kanske hänga ihop med hur normen ser ut i skolan och det närliggande samhället? Enligt Forsberg så intar eleverna positioner, eller elevtyper som hon väljer att kalla det, som i grund och botten handlar om makt, kan dessa positioner jämföras med elevernas sociala bakgrund som enligt Hedlin föder normer och hur det i sin tur kan påverka hur eleverna i det området ser på skolan och utbildning? Tallberg Broman tar även upp att genusmönster är föränderliga över tid och att det har vidgats, något som Forsberg också håller med om och kan se att eleverna flyttar sig mellan genusgränserna väldigt ofta. Tallberg Broman nämner även att eleverna har olika förväntningar på sig, exempelvis hemifrån och på skolan, och att det är viktigt att som lärare kunna föra samtal som berikar elevernas kunskap om detta och eftersom Forsberg skrev att bara eleverna får skapa en egen uppfattning av hur någonting är så kan de själva bryta mönstren som finns. Det går att tolka som att det är det väldigt viktigt att eleverna redan i de lägre åldrarna får höra och samtala om de olika förväntningar och hitta sin egen väg men att de inte ska känna sig låsta vid en väg.

4. Centrala begrepp

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för några centrala begrepp som är nödvändiga för att få förståelse för min studie. Begreppen som kommer beskrivas och även förklaras ur en didaktisk synvinkel är genus, jämställdhet och genuskodade mönster.

4.1 Genus

Genus kommer från engelskans gender och började användas på 1970-talet i samband med kvinnoforskning. Syftet med begreppet var att göra skillnad mellan det biologiska könet och det socialt konstruerade könet och idag har genus ersatt det föråldrade begreppet könsroller. Genus är någonting som vi både skapar och förstår. Vi ser inte bara män och kvinnor, vi ser även manligt och kvinnligt i form av olika egenskaper. Det är ingen ren fakta utan fakta genom ett visst filter och det är ofta här förvirring kan uppstå hos den som ser eller möter det som sticker ut och väcker funderingar.

Med genus talar man om hur abstrakta föreställningar om manligt och kvinnligt förstås, tolkas och skapas i olika sammanhang. Det är utifrån våra föreställningar som vi ordnar och systematiserar mycket i världen. (Lif, 2008 s 19-21).

Enligt ne.se går genusbegreppet att definiera på två sätt, antingen ” begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön” eller ”grammatisk kategori som ursprungligen avspeglade vissa kulturellt viktiga egenskaper hos de företeelser som man talade om, framför allt skillnaderna levande–icke levande och manligt–kvinnligt”.

4.2 Jämställdhet

Jämställdhet handlar om förhållanden mellan män och kvinnor och har två dimensioner, kvantitativ och kvalitativ. Med kvantitativ jämställdhet menas att man vill sträva efter en någorlunda jämn könsfördelning. Den kvalitativa jämställdheten syftar istället på lika villkor vilket med andra ord betyder att män och kvinnor ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla väsentliga områden. För ungefär 50 år sedan var fokus på den kvantitativa aspekten men idag står den kvalitativa i fokus vilket betyder att det krävs kunskap om de olika villkoren som gäller för flickor och pojkar. Det är även den kvalitativa aspekten som är centralt i skolans jämställdhetsarbete. Alltså ska inte fokus ligga på att det ska vara en jämn könsfördelning i klassen/skolan utan på att alla ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter oavsett kön (Hedlin, 2006 s 10-11).

4.3 Genuskodade mönster

Med genuskodade mönster menar jag de föreställningar som vi har om kvinnor/kvinnligt och män/manligt och hur dessa framträder i samhället vilket i sin tur leder till att mönster bildas. Samhället kommer därmed präglas av ett visst mönster, könsmönster eller genuskodade mönster.

Några exempel på genuskodade mönster i klassrummet är att pojkar tar och får mer talutrymme och flickor är mer tysta och nästan osynliga, detta ser man inte som ett problem men om det skulle vara så att pojkar väsnas och tar mycket plats och att det skulle påverka så att flickorna tystnar och knappt syns så är det ett jämställdhetsproblem och en maktobalans (Lif, 2008 s26). Men det kan också handla om enkla saker som kläder, sysselsättningar, färger, leksaker och även platser. Lärare har även olika förväntningar på eleverna beroende på könet, där flickor ska vara duktigare än pojkarna och eftersom det inte förväntas på samma sätt av pojkarna så har de ju inget att leva upp till (SOU 2010:99).

5. Teoretiskt perspektiv

I detta avsnitt kommer studiens teoretiska perspektiv att presenteras. Med genusteorin vill jag undersöka hur föreställningar om manligt och kvinnligt är relaterade till de genuskodade mönster som finns men även om den geografiska kontexten kan ha någon påverkan på lärarnas och elevernas uppfattning om genus och jämställdhet.

Vi har en ordning i vår värld som är fylld av människor, män och kvinnor som säger att män ÄR dominanta och kvinnor ÄR underordnade. Men att säga att något i det här fallet ”är” är helt galet och bara något påhittat som är inbäddad i vår kultur och lever kvar än idag. Det skapar en orättvisa i vårt genussystem men det är inte många i samhället som är påverkade av det då det är så stereotypen ser ut och är. Vårt tänkande kring könen skapar mönster i samhället och det är mönster som måste friläggas! I boken *Genus – om det stabila föränderliga former* skriven av Yvonne Hirdman (2001) tar hon upp genus, hur man skapar det och förstår det. Hon börjar med en excerptsamling, med ett spann på 2000 år, där allt ifrån bibeln till forskare visar hur man genom tiden talat om genus – vad en man är och vad en kvinna är. Hon påstår att det är vårt talade som gör genus och därigenom har det skapats ett genuskontrakt som gäller för män och kvinnor, vilket visar våra platser och uppdrag i livet.

Yvonne Hirdman föddes 1943 och är framförallt känd för att ha gjort mycket forskning om genus och är den som på 1980-talet tog in genusbegreppet i det svenska språket. På 1970-talet höll hon på med kvinnoforskning och har även arbetat som forskningsassistent. Sedan början på 1990-talet har hon även varit verksam vid Arbetslivsinstitutet och på Stockholms universitet som professor i historia. Hon har gett ut flertalet böcker, några om genus och makt.

Det finns två stereotyper av människan, hon och han. För att förstå dessa stereotyper lite bättre har Hirdman beskrivit hur man genom tiden sett på kvinnan i jämförelse med mannen. Mannen som är den dominanta har samma formel hela tiden, **A**. Kvinnan däremot har fått ändra sin formel med tiden. Nedan kommer en beskrivning på dessa formler som beskrivs i *Genus – om det stabila föränderliga former* (2001 s. 26-44).

- **A – icke A** (Man – icke man)

Den här formeln är troligtvis grundformen och kvinnan ses som icke närvarande och anses vara lika viktig som ett djur när man talar om det mänskliga, även kallat inte alls viktig. På den här tiden tänkte man på det mänskliga i förhållande till det djuriska som i sin tur ledde till förståelse om själens förhållande till kroppen. Mannen stod för form och kvinna för formlöshet. Det är svårt att få fram så

mycket om detta men denna form är grunden till de nästkommande.

- **A – a** (Mannen – den lilla mannen)

Grundar sig helt enkelt i att Gud skapade kvinnan av mannens revben och ska heta ”maninna”. Kvinnan ses som en ofullgånge människa och man hävdade att något fattades. När man avlade människor och det visade sig vara en kvinna så kunde man skylla på att vinden varit sydlig och fuktig, famntagat inte tillräckligt erotiskt och hett eller att det på något annat sätt brast så blev resultatet en ofullgånge människa, en kvinna. Ett annat sätt som man kunde se på den här formeln var att kvinnor och män var lika och även deras kön men att kvinnans var vänt åt fel håll och om man vände någon av parternas åt andra hållet så skulle man kunna se att resten av dem var lika. Kvinnan sågs som en sämre version av mannen. Vissa kvinnor kunde vara mer A och vissa män mer a, det kunde vara flytande.

- **A – B** (Han/Man – Hon/Kvinna)

Genomsnittsmannen och genomsnittskvinnan då man ville skapa stereotyper. Men det var en ständig en jämförelse mellan Hon och Han. Man obducerade till och med lik och gjorde jämförelser även på insidan av kroppen och det var viktigt att få bevis för det man sedan antiken bara tagit för givet. Allt detta visade på nytt att kvinnan var ett steg under mannen då man med små marginaler kunde bevisa att mannen var lite mer utvecklad eller vägde lite mer än kvinnan och kvinna förblir, gentemot mannen, infantil. Mannen har bestått som A, kvinnan har man inte kunnat bestämma om hon ska ses som a eller B och i vissa fall kan hon beskrivas som aB eller Ba, beroende på hur mycket hon ansågs vara a eller B.

I all dokumenterad historia så finns det en uppvisning av män och det har varit väldigt viktigt att förtydliga att en man inte är en kvinna. Ända från antiken och även idag så har vi alltid ställt upp mannen mot kvinnan och genus spelar därmed roll. Vi gör genus och det är föränderligt med tiden, det som varit maskulint kan bli feminint, tvärtom går men är inte lika vanligt. Kläder, saker, sysslor och platser är lätt att förknippa med kön, även om det förändras så återförenas det efter en tid med våra kroppar. Dock räcker inte bara olikheterna som våra kroppar till för att hålla isär maskulint och feminint utan det krävs förstärkning i form av exempelvis kläder. Framförallt har det genom historien varit viktigt att förstärka det manliga (Hirdman, 2001 s 70-72).

Allt är fyllt av genus och våra stereotypa genuspar och det är viktigt att veta ordningen för dessa och går att jämföras med att hur kan man veta vad som är vackert om man inte bestämt vad som är fult? Genusmönstret kan jämföras med en social bottenhets som är fylld av hierarki och isärhållning där mannen är självklart och det är därför hans kort man spelar, kvinnan ingår inte i denna självklarhet

även om det är vad hon måste för att kunna ta sin plats. Kvinnan faller därför som offer och det är hon som problematiseras även fast hon lever i samma normalitet som den manliga normens värld skapar, det är vår kultur och kvinnor har accepterat den ordningen när den upplevs som det normala (Hirdman, 2001 s73-75).

I det stereotypa genuskontraktet som kom till på 1970-talet står det att mannen ska ta hand om kvinnan, detta för att kvinnor inte ska få rättigheter och bli män. Detta omhändertagande ska ge honom respekt för hans heder och samtidigt får han kontroll över sin kvinna. Detta genuskontrakt berör hela kvinnans liv och strategier och hon kan inte existera utanför det. Mönster formas utifrån kontraktet som även förstärker det, skillnaden mellan hon och han. Det upprepar och bekräftar ”den naturliga ordningen”, där mannen är dominant och kvinnan underordnad. Ska en förändring ske så måste man undvika det som ligger till grund för det stereotypa kontraktet, man måste även fly från det och sedan se till att förändra det kontrakt som finns och se till att det blir andra fördelningar, skyldigheter och rättigheter mellan mannen och kvinnan. Dock är det kvinnan som i första hand måste göra denna förändring, men hur ska det gå till när det är mannen som är den som bestämmer? (Hirdman, 2001 s 84-95).

Genusordningen, den sociala ordningen, har alltid funnits men förändrats över tid och vi utgår från den än idag. Ett exempel på att den förändring över tid är kapitalismen som kom på 1800-talet och resulterade i att lönearbetarsamhället växte fram och kvinnor började jobba, dock med mycket sämre villkor än männen, men de kunde på det viset komma ur sina hem och sin strikta livssituation. Kapitalism och socialism har därmed varit ett hot mot det naturliga tillståndet som är samhällets grundstruktur. Helt plötsligt var det som att män och kvinnor hade bytt plats och det var nu en stor oordning i samhället. Kvinnorna började få framgång, men med vissa förhinder som att de inte hade samma villkor som männen, trots att de hade samma arbete (Hirdman, 2001 s 102-104). Nu började man se på formlerna i ny tappning, Ensamma ogifta kvinnor kunde få formeln **b** medan de riktiga kvinnorna blev **a**. Mannen och den lilla mannen kunde nu mötas i arbetslivet som ansågs vara ett manligt yrke. De kvinnor som arbetade med typiska kvinnoyrken hade formeln **B** och ansågs vara finare. På 1960-talet i Sverige så kom jämlikhetskontraktet som var det första som ansåg att männen bör förändras och inte kvinnan. Några år senare blev två försörjningsfamiljen det normgivande och först nu kunde Hon, kvinnan, även om hon hade barn, klara sig utan honom och de olika formlerna för Han och Hon skulle i princip kunna försvinna.

Trots en ny normbild, där kvinnan klarar sig utan mannen och att det politiskt nu fanns ett nytt genuskontrakt baserat på jämställdhet och att kvinnor tog plats i arbetslivet så lever ändå det gamla kontraktet kvar. Det gick att se eftersom kvinnorna är de som får arbeta deltid och har sämre arbetsvillkor än männen. Kvinnorna får egna arbetsuppgifter och arbetsplatser, främst inom vård och omsorg och ska inte blandas med männen och det fanns ett tydligt motstånd mot kvinnor på de

”riktiga arbetsplatserna”. Dock fanns det kvinnor som skulle arbeta där männen var, men dessa såg man inte som riktiga kvinnor utan som flickor, ”flickan med hjälmen” är något som uttrycktes och dessa ansåg man var **A**, och de kvinnor som arbetade på kvinnoyrken ansågs vara **B**. Trots att avståndet mellan **B** och **A**-kvinnor idag har minskat så finns det fortfarande en uppdelning bland dessa yrken, speciellt de som alltid varit typiska mans- eller kvinnoyrken. Hur kan det ens finnas olikheter i vår jämställdhet? (Hirdman, 2001 s 175-180).

Det genuskontrakt Hirdman nämner ska enligt Hedlin (2006 s 49-51) inte tolkas ordagrant utan det kan ses som en bild för våra kulturella ”överenskommelser” om hur män och kvinnor ska vara och även hur manligt och kvinnligt ska uppfattas. Det hon i stora drag menar är att det finns oskrivna regler i vårt samhälle som påverkar oss människor och det är dessa villkor för män och kvinnor som görs olika. Hirdmans genuskontrakt kan göra det enklare för det ena könet men samtidigt försvåra för det andra. Men det behöver inte ses som att det måste vara så och som verkligheten är så går det inte att förhålla sig till det eftersom vi bara är människor och inte alltid gör det som förväntas av oss i vår omgivning – det går att tänja på gränserna och även att göra helt tvärtom. Men genuskontraktet, liksom genus, är i ständig förändring och det som för 100 år sedan ansågs onaturligt kan idag ses som helt naturligt. Förr ansåg man även att det biologiska spelade större roll, man såg att kvinnans enda uppgift var att föda och fostra barn och om hon utbildade sig på en högre nivå kunde livmodern ta skada, hennes viktigaste kroppsdel. Men även det har förändrats och det var ett väldigt stort steg i utvecklingen den dagen kvinnor fick rösträtt och trots att det var både onaturligt och okvinnligt att befatta sig med politiska frågor. Hedlin tar även upp och förenklar Hirdmans teori om genussystemet och påpekar att det har två grundläggande principer, isärhållande och hierarki. Isärhållandeprincipen syftar till att vi ska se mannen och kvinnan som två helt skilda saker, ett motsatspar. Hierarkiprincipen är den som gör mannen till normen och kvinnan avvikande. Mannen har högre status än kvinnan (2010 s 16-17).

Litteraturen jag valt till mitt undersökande arbete är sådan som jag vid flertalet tillfällen stött på när jag sökt efter tidigare forskning om genus och jämställdhet. Det finns två kvinnor som är ständigt återkommande i min litteratur och det är Yvonne Hirdman och Maria Hedlin. Hirdman är känd inom genusvetenskap och jag fick även tips om henne under en föreläsning vi hade i början av kursen. Hon har även dykt upp i många texter som berör genus och därmed anser jag att hon är en självklar del i mitt arbete. Hedlin var ett namn som snabbt dök upp när jag började söka på genus och jämställdhet kopplat till skolan. Extra intressant då hon skrivit lilla genushäftet som riktar sig till lärarstudenter. Genom dessa två har det dykt upp referenser eller förslag på vidare läsning. Några namn har även förekommit i tidigare arbeten och jag ansåg dem därmed som relevanta för min studie.

Litteraturen känns tillförlitlig i min undersökning, det är en ganska bred spridning på när de utgivits men jag skulle önskat att jag funnit lite mer aktuella böcker och avhandlingar eftersom de flesta är från

början av 2000-talet och jag tänker att det framförallt inom genus och jämställdhet hänt mycket bara de senaste åren, från 2010 och framåt.

Hirdman förklarar sitt perspektiv på genus, genoms sina tre formler och det kontrakt som hon skapat. Hedlin som är verksam lärare ifrågasätter ibland Hirdman och har även förenklat hennes teori en aning. För att kunna använda Hirdmans tre formler som analysmodell behöver jag göra en förenkling av den, precis som Hedlin, eftersom den ska användas på de intervjuades sätt att se på genus, jämställdhet och elever när det kommer till detta. Att sätta elever i dessa formler tänker jag är svårt, även fast de redan nu till viss del är formade och strukturerade av samhällets normer så anser jag att de är anpassade efter vuxna. Jag kommer dock använda mig av formlerna, men vara lite försiktig och sätta de i förhållande till lärarnas synsätt och kanske mer se till isärhållande och hierarki i deras tankar kring eleverna kopplat till skolan.

6. Syfte och Frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka om jämställdhetsarbetet skiljer sig åt beroende på skolans geografiska kontext. Jag vill även undersöka några lärares uppfattning om genus, genuskodade mönster och jämställdhet generellt på skolan men även mer specifikt när det kommer till SO-undervisningen. Min frågeställning lyder:

1. Vilken roll spelar skolans geografiska kontext för aktualiserade av jämställdhetsfrågor i lågstadiet?
2. I vilken utsträckning är skolans jämställdhetsundervisning särskilt knuten till So-ämnena och i så fall hur ser det ut?
3. Vad har lärarna för medvetenhet av genuskodade mönster i skolan?

7. Metod

7.1 Val av metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ datainsamlingsmetod i form av intervjuer då jag vill ha reda på några lärares tankar, åsikter och funderingar kring genus och jämställdhet i skolan. Då intervju är en av de vanligaste formerna för att samla in och presentera information på kändes det även mest logiskt i det här arbetet i och med den rådande tidsramen som är (Krag Jacobsen, 1993:17). Med

intervjuer kan jag även få mer djupgående svar och ställa passande följdfrågor samt få möjlighet att se och höra lärarens uttryck och språk och även få en uppfattning utifrån det. Davidsson & Patel (2011 s.73-87) skriver att göra intervjuer ansikte mot ansikte i många fall är till en fördel eftersom man då kan se den intervjuades gester, miner och kroppsspråk som kan vara en viktig aspekt och även säga en hel del om hur personen känner inför vissa frågor. Ibland kanske de känner att de förväntas säga någonting, men kroppsspråket kan tyda på annat.

Då många lärare påstår sig behandla alla elever lika, men att det enligt forskning inte ser ut så hade det varit väldigt intressant att även observerat de lärare jag intervjuat för att se om de, liksom de flesta påstår sig stå för likabehandlingsnormer men kanske i själva verket är könsblinda. Men med tanke på hur mycket samtycke det hade krävts från elevernas vårdnadshavare och att lärare även kanske skulle behöva anpassa undervisningen för att det skulle gå samt att det vore väldigt tidskrävande att både analysera intervjuerna och observationer så valde jag ändå att enbart intervju lära.

De intervjuade lärarna hade i mitt mail fått reda på att jag kommer göra en intervju med dem som ska beröra SO-ämnet och att det kommer ha lite fokus på genus och jämställdhet. Ingen av de intervjuade har fått ta del av frågorna innan intervjun eftersom jag ville höra deras nulägeskunskap om ämnet utan att de fått en möjlighet att läsa på om det innan, för då anser jag att det kanske inte hade givit mig ett ärligt resultat av undersökningen.

Samtliga intervjuer har spelats in, de intervjuade har både i mail och precis innan intervjun satts igång blivit tillfrågade om det är okej att de spelas in. Jag har inte upplevt att det skulle ha någon påverkan på dem dock kan ljudinspelning vara negativt i den aspekt att det kan medföra nervositet hos personen som blir intervjuad. I något fall har det haft en inverkan på att svaren inte blir lika spontana och det kan i sin tur drabba personen som intervjuar, att den inte får ut bästa möjliga resultat av intervjun (Davidson & Patel, 2011 s 87).

7.2 Urval och avgränsning

Jag har intervjuat fyra lärare, samtliga kvinnor, på två olika skolor i Sverige. Den ena skolan är glesbygdsbelägen i Västra Götalands län och har cirka 80 elever i årskurserna F-6. Den andra skolan är förlagd i storstaden i Stockholms län och har drygt 300 elever i årskurserna F-6. Eftersom jag vill jämföra storstaden med glesbygden anser jag att två olika lärares tankar och åsikter per skola räcker för det jag vill undersöka. Att alla var kvinnor var inget jag valde, jag uppsökte två lärare genom rektorn, en frågade jag personligen och hon erbjöd sig att fråga en kollega som tackade ja, men eftersom majoriteten av de som arbetar inom skolan är kvinnor så ansåg jag att det inte gjorde något, även om det hade varit intressant om en av de intervjuade varit man.

7.3 Genomförande

Frågorna som jag använt mig av i mina intervjuer skrev jag ihop utifrån min egen frågeställning samt vad jag ansåg behövde finnas med för att få den bild jag behöver för att skapa mig en uppfattning om vad lärarna sagt. På skolan i Stockholms län är jag sedan tidigare bekant med en lärare som jag frågade om hon visste någon som jag kunde intervjua eller om hon själv ville göra det. Hon svarade att hon gärna ställde upp och att hon kunde kontakta en av sina kollegor angående intervju nummer två, kollegan ställde även hon upp. Hade inte jag fått den hjälpen av läraren hade jag tänkt höra av mig till rektorn eller frågat någon annan lärare när jag hade varit på plats för den första intervjun. Jag gav dem några datum då jag kunde göra intervjuerna och jag hade nog tur för de båda hittade en tid till mig under samma dag. Dessa intervjuer gjordes i respektive lärares klassrum när deras klass hade idrott. På grund av att vi satt i klassrummet under skoltid så blev vi ibland störda av elever eller andra lärare. Intervjuerna tog mellan 15-20 minuter att genomföra.

Skolan på landsbygden är jag bekant med eftersom den ligger i kommunen som jag själv härstammar från, jag kollade upp vem som är nuvarande rektor för skolan jag var intresserad av på kommunens hemsida och kontaktade henne via mail. Hon svarade oväntat snabbt och var väldigt positivt till mitt arbete och gav mig mailadressen till de två lärarna som är verksamma i åk F-3 på den skolan jag frågat efter men erbjöd sig även att höra med en annan skola om det inte skulle fungera på den jag önskat. Jag mailade de lärarna jag fått som förslag till mitt arbete och frågade om de hade tid för en intervju under en viss period. Jag fick ett positivt svar även denna gång men om båda två skulle kunna delta så kanske de skulle behöva göra intervjun samtidigt. Då jag vill höra två olika lärares tankar och åsikter kring min undersökning valde jag att göra intervjuerna samtidigt. Intervjun gjordes efter eleverna hade slutat och vi satt i en av lärarnas klassrum och intervjun tog ungefär 30 minuter.

7.4 Databearbetning och analysmetod

Efter att ha genomfört mina intervjuer valde jag att transkribera dem och eftersom jag hade ljudinspelning var det bara att sätta mig ner, lyssna och skriva. Jag valde att göra transkriptionen ganska omgående efter intervjuerna eftersom jag då hade det färskt i huvudet och jag tänkte att det skulle underlätta själva arbetet. Först gjorde jag ett utkast, dagen efter arbetade jag på det igen men hade då lite mer fokus på detaljer för att få med allting. Jag lyssnade även en tredje och sista gång för att se så att allt hade kommit med. När transkriberingen var färdig tog jag varje fråga och skrev ner alla lärares svar. På det viset var det enklare att jämföra och hitta den information jag sökte i intervjuerna.

7.5 Tillförlitlighetsfrågor

Jag anser att de fyra lärare jag har intervjuat för min undersökning är representativa för den grupp som generaliseringen ska gälla. Jag har, som jag tidigare nämnt, gjort ett urval i min undersökning och bara intervjuat fyra lärare med geografisk spridning inom Sverige. Samtliga är legitimerade lärare och jag anser att de har tillräckligt med erfarenhet och kunskap för att kunna svara på mina frågor och gett en verklig bild av sin egen uppfattning, medvetenhet och kunskap på området. Jag ser även att det är en fördel med deras olika åldrar och längd på arbetslivserfarenhet och jag anser därmed att generaliserbarheten är fullständig. Något som kan ha en påverkan är att jag intervjuade två lärare samtidigt på den ena skolan, i vissa frågor kan de svara relativt lika men det är inte något tydligt mönster. Det kan ju lika gärna ha att göra med att de är verksamma på samma skola som gör att de ibland svarar lika. Ingen av dem sa bara att den höll med den andra så jag anser ändå inte att det skulle ha en sån effekt att det påverkade deras svar till något negativt för min undersökning.

Reliabilitet och validitet är två begrepp som används i forskningssammanhang och de avser mätnoggrannhet i metoden samt resultatens tillförlitlighet. Samtliga lärare är legitimerade lärare och har en spridning i hur länge de varit verksamma, allt från 1 till 33 år. De har innan och under intervjun informerats på samma sätt vad gäller undersökningen. Även intervjuerna har genomförts med samma frågor och samma inspelningsmetod. Informationen jag fått från intervjuerna har även den bearbetats och behandlats likvärdigt. Generaliserbarhet är också ett begrepp som brukar nämnas i det här avsnittet, eftersom min studie är gjord på några utvalda lärare är det inte generaliserbart, jag har snarare gjort två nedslag på två svenska skolor och sett hur några lärare där arbetar med och förhåller sig till det jag vill undersöka.

7.6 Etiska aspekter

När jag tog kontakt med rektor och lärare presenterade jag kort studiens syfte och vad intervjuerna skulle användas till, jag passade även då på att nämna att jag önskade göra ljudinspelning under intervjun. Jag har inte nämnt varken skolan eller lärarnas namn och inte heller preciserat var skolan ligger mer än i vilket län, namn som kan avslöja skolans eller lärarens position och/eller namn har ersatts med x i transkriberingen. Lärarnas namn har jag valt att fingera i mitt arbete.

8. Resultatpresentation

I detta avsnitt kommer jag att redovisa mina intervjuer och svaren kommer att analyseras utifrån mina frågeställningar och litteraturen jag presenterade i teoriavsnittet. Nedan kommer jag att presentera de fyra lärare jag intervjuat, observera att namnen är fingerade och för att göra det enklare för läsaren att hänga med har jag valt att kalla skolan på landsbygden för Skola A och lärarnas namn börjar på A, skolan i Stockholm kallar jag för Skola B, och lärarnas namn börjar på B.

På skola A som är placerad på landsbygden i Västra Götaland län arbetar

- Anna som har varit verksam lärare i 33 år och har arbetat på den aktuella skolan i 28 år.
- Alice som blev färdigutbildad lärare för snart 5 år sedan och har arbetat på den aktuella skolan sedan dess.

På skola B som är storstad placerad i Stockholms län arbetar

- Bettan som har arbetat som lärare i 5 år och som förskolelärare i 2 år, hon har varit verksam på den aktuella skolan i snart ett år.
- Bea som blev färdigutbildad i januari 2017 och har arbetat på skolan sedan dess, därmed är den aktuella skolan hennes första.

8.1 Resultat

8.1.1 Uppfattningar om genus och jämställdhet

Anna som varit verksam lärare i över 30 år säger sig ha bra kunskap om begreppen och har nyss fått en hel del utbildning med föreläsningar i och med ett projekt som heter HELA (holistiskt engagerat lärande för alla) och hon har även under tidigare år fått fortbildning i frågor som berört genus och jämställdhet.

Alice tar också upp HELA-projektet och förklarar att det är ett projekt som handlar om att alla ska ha samma rättigheter och möjligheter och hon säger att de under tiden som projektet var igång så uppmärksammades mycket kring det både i lärarrummet och bland eleverna. Hon tycker att det blir ganska naturligt att man på det viset lyfter genus med eleverna och poängterar även att de fått in fler män i personalgruppen och märker att det gör skillnad, även fast de är in minoritet, men att det är positivt att eleverna får både manliga och kvinnliga förebilder i skolan.

Bea anser sig ha bra kunskap om genus men säger att hon antagligen ser på det på ett annat sätt än vad många ungdomar idag gör. Hon anser att många som är medvetna om genus idag lägger för mycket fokus på kvinnan, att kvinnan ska lyftas så mycket och göras till någon som är bättre än mannen. Det tycker hon är fel och menar att man bör vara mer neutral och lyfta män och kvinnor lika mycket, speciellt som lärare eftersom barnen inte ska få en större och bättre bild av den ena parten. I sin lärarutbildning har hon fått med sig väldigt mycket kunskap och tänk kring genus eftersom flera av hennes lärare ofta påpekade att de måste uppmärksamma kvinnan som verksamma lärare.

Bettan bedömer sig också ha bra kunskap om genus och berättar att när hon arbetade som förskolelärare så hade hon en person som observerade henne, i och med en undersökning, där fokus låg på hur man pratade till/med eleverna beroende på kön. Resultatet visade att hon pratade olika till flickor och pojkar. Hon vet inte om hon gör det idag också, men menar att det var väldigt nyttigt att få veta hur det var då, speciellt eftersom hon då trodde att hon pratade likadant till/med alla.

8.1.2 Genuskodade mönster i klassen/skolan

Anna påstår att alla elever gör och får göra vad de vill och tar upp rasten som exempel, där hon kan se att det finns några flickor som hänger mer med pojkar men menar att det finns pojkar som leker mer ”tjejiga” lekar också men att det inte finns någon som skulle skratta åt den killen som gör det. Skulle det vara något eleverna reagerar på hos varandra så är det väl snarare att någon har ett beteende eller en attityd som man inte tycker är okej och det har inget med könet att göra.

Även Alice säger att hon i så fall kan se det i leken och att majoriteten av killarna väljer en typ av lek och tjejerna en annan. Det är även en ny typ av lek som killarna leker väldigt mycket nu och grundar sig i en aktuell film, tjejerna har avstått från den eftersom de inte tycker om den typen av lek. Men hon säger att mentaliteten på skolan över lag verkar vara att alla får vara med.

Bea ser många typiska traditionella mönster i sin klass men har även flera elever som bryter mot dessa. Hon har tjejer som aldrig skulle sätta sig ner och pyssla och på rasterna är de på fotbollsplanen. Hon har också pojkar som aldrig skulle göra något aktivt, som någon typ av sport. Hon tycker det är jättekul att se hur eleverna bryter mot mönstren och har vid några tillfällen mött föräldrar som är oroliga över att deras barn inte passar in i mönstermallen och hon undrar vad deras oro grundar sig i. Hon nämner även att det finns någon typ av mönster/förväntning mellan lärare och elev när det kommer till simning eller i omklädningsrummen vid idrottslektioner. Vid simning måste en manlig lärare vara med hos pojkarna men när det kommer till idrotten är det viktigast att det ska vara en kvinnlig lärare inne i flickornas omklädningsrum, men det kan lika gärna vara en kvinna inne hos killarna och det är något hon reagerat på – i så fall ska det väl vara lika viktigt att det är en manlig

lärare inne hos pojkarna? Enligt Bea är det inget som diskuteras i arbetslaget och i övrigt är genus och jämställdhet inget man explicit pratar om bland lärarna.

Bettan nämner inget om klassrummet men säger att hon uppfattar att eleverna under rasterna leker mer med varandra över både köns- och klassgränserna än vad hon själv gjorde när hon själv var elev.

8.1.3 Jämställdhet kopplat till SO-undervisningen och övrig undervisning

Anna berättar att hon ofta hänvisar eleverna till den ”gyllene regeln” som finns tydligt uppsatt i klassrummet och pratar då om att alla ska få vara med, alla är lika mycket värda och man ska stötta den som inte mår bra. Hon anser att eleverna i åk 1-2 är för unga för serier som Lilla aktuellt eftersom att de tar upp så mycket elände och tycker att de borde ta upp mer positiva händelser. Hon menar att det är svårt för så små elever att förstå och de blir lätt upprörda över vad de får höra och det spelar ingen roll om det är något hemskt som hänt idag eller på istiden. Anna lyfter hur viktigt det är att man ska vara försiktig när man pratar med eleverna och att man inte ska grotta ner sig i svaret för mycket, det bästa är att lyssna på vad det är eleven frågar efter och svara därefter, ibland kan det räcka med ett ja eller nej på frågan. Hon tycker att ”Minibladet” är bra att använda för att lyfta saker istället för Lilla aktuellt, då kan hon välja vad hon vill läsa eller spela upp för eleverna och har hon tur går det även att koppla till ett specifikt ämne som de läser om. Hon säger även att stora, kända nyheter tar man upp men att det ofta är spontana frågor från eleverna som dyker upp. Hon har svårt att säga hur elevernas kunskap om jämställdhet visar sig men hon har elever i klassen vars föräldrar bryter mot normerna inom arbetslivet – en mamma som jobbar på en verkstad, en pappa som arbetar inom hemtjänsten och en elev vars båda föräldrar är bönder och kör traktor hemma på gården. På Skola A berättar även Anna att de varje år i samband med FN-dagen har en värdegrundsvecka på skolan och att de då jobbar aktivt med olika frågor. Men i övrigt så har hon vardagliga värdegrundsdiskussioner med eleverna i sin klass och samma dag som jag var och gjorde min intervju så hade de tack vare kalendern kommit in på frågor om vad man skulle ändra som statsminister för en dag, tvångsgiftermål. De har även klassråd en gång i månaden och där är det en stående punkt som heter raster och arbetsmiljö och där kommer en hel del värdegrundsfrågor upp, både i klassen och skolan.

Alice nämner även hon att skolan har vissa regler och i varje klass gör man regler för vad som gäller i deras klassrum. Hon pratar ofta med eleverna om att alla är olika och att det är okej. Hon anser att samhällsaktuella frågor ofta tas upp av eleverna själva, antingen kan det vara något de pratat om hemma eller hört på radio. Så mycket av det man pratar om är inte planerat men hon menar att det då blir efter elevernas intresse och anser att det är en väldigt viktig aspekt för att de ska lära sig på bästa sätt. Hon har en mamma till en elev som är elektriker och det är inget konstigt för någon elev. Hon brukar ifrågasätta gamla högläsningböcker ihop med eleverna och hon kan medvetet, på en fråga från eleverna, ge ett könsbrytande svar. Exempel på det kan vara att pappa kan tvätta en smutsig tröja,

påminna mamma om att byta däck på bilen etc. Alice nämner att när de har möten i arbetslaget så kan ibland rektorn lyfta jämställdhetsplanen och likabehandlingsplanen.

Efter att intervjun med Anna och Alice var slut visade de ett arbete de gjort om historia. På skolan använder de sig ofta av storyline som arbetssätt och då kom de på att eleverna i det arbetet hade skapat familjer och själva konstruerat familjer som inte var en typisk kärnfamilj, några hade två mammor och någon annan en pappa och en farmor. Lärarna hade då lyft upp hur en familj ser ut och eleverna visste att en familj inte behöver bestå av en stereotyp bild som mamma, pappa och barn. Via storyline blir det även en del skådespel och då får eleverna leva sig in i rollen som den person de valt att vara och känna hur det känns. Speciellt i ett historiskt perspektiv där män, kvinnor och barn men även olika klasser i samhället behandlades mycket mer olika och annorlunda än vad man gör idag och på så vis kan eleverna få en djupare förståelse och något att jämföra med.

Bea jobbar alltid med samhällsaktuella frågor och tar upp Lilla aktuellt som en stående fredagsaktivitet, dock tycker hon ibland att man borde ifrågasätta programmet lite och försöker lära eleverna att också göra det. De brukar också tala om jämställdhet i förhållande till hur man har det i andra länder och jämför med Sverige men också normer som finns i samhället de lever i. Hon påpekar dock att det är inte enbart under SO-lektionerna som man tar upp detta utan i de flesta ämnena, speciellt svenska. Hon har erfarenhet av att ha vikarierat i mellanstadiet och säger att det är mycket mer prat om värdegrund i allmänhet i de lägre åldrarna men att det räcker att man bara pratar om det med eleverna, man måste inte göra något arbete kring det. Hon anser att kunskapen eleverna har om genus och jämställdhet rent allmänt är bra och det visar sig främst i deras sociala samspel, i deras interaktion med varandra men upplever inte att det är något som visar sig i deras skrivande. Bea berättar också att värdegrundsarbetet på skolan är upp till varje enskild lärare hur den vill jobba med det, hennes klass har haft någon typ av fadderverksamhet och då berör de ofta värdegrunden, de kunde även koppla arbetet till digitalisering och spela in filmer om hur man ska vara som kompis. Annars blir det mycket vardagligt prat och hon använder även diskussionsfrågor som en rektor i Skåne tagit fram och som hon sedan låter klassen dramatisera och diskutera.

Bettan berättar att hon inte planerar och presenterar arbete om jämställdhet för eleverna som att ”nu ska vi jobba med jämställdhet” utan låter det komma mer naturligt i undervisningen vilket det också gör eftersom det på något sätt kommer in varje dag och att eleverna ofta lär sig av sina misstag om de gjort något som inte är okej. Hon säger att det är svårt att se om eleverna har någon kunskap om genus och jämställdhet men tar upp att skolan haft syo-vecka och att de då pratade och presenterade olika yrken och att föräldrar fick komma och berätta om vad de arbetade med. Bettan berättade även att de pratat om elevernas livsmiljö och hur det ser ut i deras närmiljö och jämfört med andra. De har även

sett bilder på hur det ser ut i olika klassrum runt om i världen och kan på så sätt diskutera likheter och skillnader och det är något som eleverna tyckt varit intressant.

8.2 Analys av resultat

Samtliga lärare sa sig ha god kunskap om genus och jämställdhet som begrepp, vilket är en viktig grund för att bedriva kunskaperna i skolan men också för att enklare förstå mina frågor till den här undersökningen. Dock tyder några av svaren på mina frågor på att de kanske inte har så bra kunskap som de påstår, i alla fall inte när de ska koppla begreppen till eleverna och undervisningen. Det kan ha att göra med att de kände sig pressade att leverera bra svar under intervjun men i det stora hela så känns ämnen genus och jämställdhet ganska oreflekterat hos flera av de lärare jag intervjuat. Som jag nämnt tidigare skulle jag ha kunna skickat ut frågorna innan, för att få mer genomtänkta svar, men då tror jag att svaren hade varit missvisande i förhållande till hur verkligheten ser ut.

Att ha ett genusperspektiv utifrån Hirdmans tre formler samt genuskontrakt känns svårt att koppla till hur lärare ser på elever. Speciellt eftersom de är fortfarande så pass små och lärarna ska ha enväldigt neutral hållning till allt. Det som framgån tydligt i intervjuerna är att lärarna försöker behandla alla så lika som möjligt, som att man inte ser någon skillnad på könet utan snarare individen. Att de uttrycker sig så kan vara att den bild många har av jämställdhet är att man ska behandla alla lika, men det kan också vara så att de inte har kopplat det tänket till eleverna och sin egen undervisning. Då vårt samhälle är uppbyggt av vissa strukturer så måste lärarna någonstans se på eleverna på olika sätt beroende på kön även om det inte är lika tydligt i de lägre åldrarna. Det här med att flickor förväntas ta mer ansvar och sköta skolan medan pojkarna får vara mer stökiga framgick i litteraturen jag läst men det var inget som någon tog upp som ett exempel.

I samhället är det mannen som står som norm, men jag tror inte att lärare idag tänker sig att pojkarna står som norm bland eleverna och att flickorna skulle vara det avvikande. Det kan vara svårt att koppla resultatet till de tre formler som finns utifrån elevernas agerande man jag tror att man får se det till hur vi kan se på manligt och kvinnligt ändå går att koppla till det de gör, säger och vad lärare förväntar sig av dem. Sett till att betygen i skolan skulle vara det viktigaste så skulle väl flickan vara normen bland eleverna? Istället verkar det finnas det en klyvning av normen och därmed en norm för varje kön i skolan som säger att flickor ska vara duktiga och pojkar får vara mer stökiga. Det som skulle gå att koppla, även om det inte framgick i intervjuerna är att pojkar får ta mer plats och talutrymme och att flickorna förväntas arbeta på bra och inte ta den plats som pojkarna gör. Då skulle man på något sätt se det som att pojkarna är **A**, att de får göra som de vill men att flickorna ska anpassa sig efter pojkarna eller göra något annat än vad de gör, de kan då ses som både **icke A**, **a** eller **B**. Man skulle också kunna se det som att pojkarna är **A**, **icke a** och **a** och att det inom pojkarnas kön finns gränser på

formlerna beroende på hur pojkgiga de är eller om de går mer åt det flickiga. Flickorna kan då utgå från sin egen norm, i förhållande till Hirdmans formler och ses som **B**, **b**, **a** och även hon beroende på hur hon är. Då skulle **b** kunna stå för de flickor som har mer pojkgiga tendenser i sitt sätt. Hur jag än gör så sätter jag in eleverna i ett genusmönster och jag inser hur svårt det är att helt gå ifrån dessa inpräntade strukturer.

Men sett till andra saker, så kan det vara att flickorna är mer med på de rastaktiviteter som anses som mer pojkgigt, där kommer det in **A – a**, att de är den lilla mannen som leker de lekar som är mer vanliga ibland pojkar. Pojkar som då leker mer tjejiga lekar kan ju då sättas in som **B - a/b** i förhållande till att tjejen skulle stå som norm för just den leken.

Alice nämnde att hon brukar besvara vissa av elevernas frågor med ett könsbrytande svar, tvärtemot vad som kanske förväntas av många. Som att pappa kan tvätta en smutsig tröja och då ses som **a**, eftersom arbete i hemmet ses som ett kvinnogöra eller att mamma får byta däck på bilen och då ses som den lilla mannen, **a** eftersom motorer och lite tyngre arbete förknippas med män. Hon nämnde också att det finns en mamma till en elev som är elektriker. Ett mansdominerande yrke och så länge man måste förklara att en kvinna är en *kvinnlig* elektriker så går det att se henne som **a**, att hon är den lilla mannen.

På skola A nämnde Alice vid flertalet gånger att det är elevernas intresse som ska styra vilka samhällsaktuella frågor man ska ta upp, något som även Tallberg Broman ansåg viktigt. Vad eleverna undrar över kan ju såklart handla om lokala nyheter, vad man pratar om i familjen, vad man sett i sin omgivning men det kan ju också vara internationella saker som de hört eller sett. Det framgick inte om det gick att se något mönster på vad tjejerna eller killarna väljer att ta upp för frågor. Den geografiska kontexten kan i viss mån styra, som att majoriteten på landsbygden kanske inte är lika vana vid en annan sexuell läggning än den heterosexuella normen. Samtidigt är det många homosexuella från landsbygden som väljer att flytta till en större stad för att de är mer accepterade där, på så sätt hinner det ju aldrig bli en lika naturlig del på landsbygden.

För lärare verkar det vara svårt att specifikt koppla jämställdhet till SO-ämnena och det är ingen i min undersökning som har renodlade lektioner om jämställdhet utan det blir ofta ett inslag i den övriga undervisningen eller i de fall då eleverna själva lyfter frågan. Men alla verkar på något sätt ändå lyfta att alla elever ska behandlas lika, vilket är en del av vad som menas med jämställdhet. Båda skolorna har lyft olika yrken och har då haft representanter från de olika yrkesgrupperna. Fokus har då varit på vad man gör i sitt yrke och inte vilka kön som jobbar där, det hade kommit arbetare som brutit mot de traditionella köns mönstren i arbetslivet, men inte varit något som eleverna ifrågasatt. Men om man inte planerar in jämställdhet, då kan man väl inte vara säker på att det kommer upp i klassen, i alla fall

inte på rätt sätt? Det kanske är bra att på något sätt planera in en liten men viktig del av jämställdhet varje dag?

Högläsningböcker kanske inte är något man direkt kopplar till SO, men både Bea och Alice tog upp att man som lärare kan välja bok utifrån något speciellt man vill diskutera med eleverna. Bea nämnde handbok för superhjältar som en bokserie med en tjej som superhjärte, vilket hennes elever inte tycker är konstigt. Alice berättade att många gamla böcker är väldigt stereotypa och har tydliga skillnader på manligt och kvinnligt men hon menar att man då kan ifrågasätta det med eleverna och att de ofta kan tycka att saker som står i dem kan vara konstigt och ses som avvikande emot hur det är idag. Det kan ju vara ju ett tecken på att dagens ungdomar kommit längre än oss vuxna och för dem kanske det i många fall bara finns **A-B**, fast det till och med ibland är svårt att göra sociala skillnader på män och kvinnor för eleverna?

Lilla aktuellt, som är ett nyhetsprogram för barn, kom upp i samtliga intervjuer och de båda lärarna i storstadsskolan använde detta varje vecka. Bea berättade dock att hon gärna kollade igenom programmet innan för att se så det inte tar upp något helt opassande och menade att hon försökte ifrågasätta programmet och även lärt sina elever att göra det. På landsbygden ansåg Anna att eleverna i lågstadiet är för små för programmet då det mest tar upp elände som hänt i världen och tycker inte att elever i den åldern ska behöva möta den typen av nyheter om de inte själva frågar om det. Istället använde hon Minibladet och kunde därigenom välja nyheter och även koppla till pågående kurs. Frågan här är om den geografiska kontexten på skola kan påverka att man väljer att kolla på Lilla aktuellt eller inte. Kan det vara så att de anser att eleverna i storstaden är mer vana vid den typen av nyheter än vad de är på landsbygden? Kan det påverka att lärarna är lite yngre och anser det som ett bra komplement i undervisningen? Positivt med Minibladet är att läraren kan välja nyheter den anser är relevanta och går att koppla till undervisningen, men det kan samtidigt hämma vissa elever då lärarna kanske inte alltid har kunskap om vad de pratar om hemma eller har för bakgrund.

Jag upplevde att flera av lärarna har svårt att se genuskodade mönster i sin klass eller på skolan. När de väl relaterade det till något så blev det framförallt till rasterna och vad eleverna leker. Det var ingen som nämnde något om elevernas utseende, intressen, skolämnen, färger etc. Anna och Alice gjorde ju intervjun ihop och jag vet inte om det kan ha påverkat deras svar. Anna var snabb med att ta upp rasten som svar på genuskodade mönster, frågan är om Alice hade gjort det också om hon inte hade hört vad Anna sagt. Anna nämnde dock att det finns pojkar som leker med det som kanske anses mer "tjejigt" men att ingen skulle påpeka det eller skratta åt någon för det. När majoriteten av de som gör exempelvis en aktivitet består av pojkar eller flickor så har det fått genus, antingen räknas det som manligt eller kvinnligt, och det märks att lärarna har den synen i sig. Även om de vill få det att låta

som att alla får göra vad de vill, så har de ändå bilden av att fotboll är mer ”killigt” och leka häst är mer ”tjejigt”.

Bea var den som stack ut med sitt svar när då berättade att hon har elever i sin klass som bryter mot de traditionella mönster som finns. Extra intressant att hon både ser att det är pojkar och flickor som gör detta eftersom forskning visar på att det främst är flickor som överskrider dessa gränser. Det visar att eleverna tänjer på genuskontraktet som finns i samhället, frågan är om de gör det medvetet eller om de bara gör vad de vill utifrån intresse? Oavsett så har dessa elever kommit långt och verkar inte påverkats av andra. En förhoppning är att det kan smitta av sig och även hålla i sig när de blir äldre istället för att de skulle börja uppfattas som konstiga.

Sett till svaren jag fått på mina frågor och i jämförelse med litteraturen jag läst så anser jag att den geografiska kontexten för aktualiserade av genus och jämställdhetsfrågor i lågstadiet kan spela roll, men att det i min undersökning inte gått att avgöra om det är den geografiska kontexten som spelat större roll än den sociala och mycket verkar ligga hos den enskilda läraren, hur viktigt denne ser på ämnet och sin egen kunskap om det. Inom små områden kan den geografiska kontexten spela roll, som att eleverna på landsbygden inte upplever och därmed inte reflekterar lika mycket kring vissa saker som barnen i storstaden gör. Det kan ju också påverka vad läraren på den lokala skolan väljer att reflektera kring, vanesaker är ofta oreflekterade och det kanske gäller att som lärare se på sig själva utifrån för att kunna inse det. Sedan är det ju också väldigt individuellt hos varje lärare hur man arbetar och ser på vissa frågor, som genus och jämställdhet, finns det i ens eget intresse så kommer man också se till att det finns med i undervisningen.

9. Diskussion

9.1 Resultatdiskussion

Som jag nämnde i analysen av resultatet känns genus och jämställdhet som oreflekterat hos många lärare men varför är det så? Jag kan tänka mig att lärarutbildningen genom tiden haft olika mycket fokus på genus och jämställdhet och idag kan det variera mellan de olika utbildningsorterna. Jag uppfattade det som att Bea, som även för drygt ett år sedan blev färdigutbildad, har fått god kunskap och hon säger även att det var ett förekommande fenomen hos lärarna. Hon var den som stack ut från de övriga och jag anser att hon svarade på mina frågor som de var tänkta, speciellt när det kom till genusmönster i klassen och hon kunde även ge en djupare förklaring till hur hon ser på genus och jämställdhet i skolan. De övriga kopplar enbart genuskodade mönster till rastera, antingen var det så

att de inte förstod begreppet, eller så är även det något de inte reflekterat över. Nu kan det ju vara så att det kanske är svårare att se dessa mönster hos de yngre eleverna och det kanske är mer accepterat i deras ålder att se ut och vara som man vill samt att de inte blivit så påverkade av samhället än. Men det kan också ha att göra med att genus är föränderligt över tid och de elever som växer upp idag kan ha en annan syn på manligt och kvinnligt än vad det var för enbart 10 år sedan. Mycket handlar nog även om vad föräldrar och den sociala omgivningen avspeglar och det i sin tur påverkar ju då den geografiska kontexten. Idag spelar även media en stor roll i allas våra liv och framförallt i barnens, de möter ständigt reklam, spel, och andra inflytanden som påverkar dem och deras synsätt och om dessa är anpassade för att passa barn och inte kön så får ju barnen redan där en bättre och bredare bild av genus och jämställdhet. Jag vet inte var de intervjuade har gjort sin lärarutbildning, men jag tänker att den geografiska kontexten på lärarutbildningen kan ha olika mycket fokus och makt att påverka sina studenter om olika ämnens roll, vad just den specifika högskolan/universitetet anser mest grundläggande och betydelsefullt hos en lärare.

Utifrån min undersökning i förhållande till min frågeställning anser jag att den geografiska kontexten kan spela roll men att det är väldigt mycket i samspel med den sociala kontexten. Skolor på landsbygden kontra storstaden verkar inte arbeta speciellt olika, det är mer upp till varje enskild lärare. Dock arbetar skola A på landsbygden mer med värdegrunden, eftersom de har en värdegrundsvecka varje år och både Anna och Alice tog upp och berättade att de ofta hänvisar till den gyllene regeln eller de regler som finns på skolan och använde även dessa som redskap när det uppstått en konflikt. Under deras arbetslagsträffar tar rektorn ibland upp och lyfter jämställdhetsplanen och likabehandlingsplanen och på det viset så är det i alla fall någon som lyfter frågan och bjuder in till samtal om det, vilket ingen av lärarna på skola B nämnde. Samtidigt känns det som att storstan, i detta fall Stockholm, på fler områden kommit längre än landsbygden, något som lärarna på Skola A även påpekade. Dock var det inget som lärarna på skola B kommenterade så frågan är om de på landsbygden är lite blyga och förminskar sig själva för att de vet att de jämförs med något större och som bör vara i framkant gällande utveckling i Sverige. Eller vad är det som kan göra att de förminskar sig? De behöver ju i många fall bredare kompetens än lärarna i en storstad, de får ha klasser som innehåller flera årskullar i samma för att det är så få elever på skolan som inte har råd med en lärare till varje årgång. På många sätt får lärarna på landsbygden en större utmaning och det förväntas mer av dem, ändå vågar de kanske inte se sig lika bra? Något jag funderat på är om de lärare jag intervjuat på landsbygden kan bli påverkade av att de vet att min akademiska bas är på Stockholms universitet och därmed utgå från att min syn på det jag vill undersöka är mer fördelaktigt för hur det är i storstan?

Efter avslutade intervjuer lät majoriteten av de tillfrågade ganska osäkra på om de verkligen hade svarat rätt och om de kanske kunde lägga till något. Varför var det så? Kan de ha känt sig pressade under intervjun och ville leverera de svar som de tror samhället förväntar sig? Eller kan det ännu en

gång vara så att de inte reflekterat så mycket kring genus och jämställdhet i sin egen undervisning. Kanske kan det ha varit en ögonöppnare för dem, något som de efter intervjun började reflektera kring? Om så är fallet så känner jag att det kan vara en liten hjälp i den stora skolvärlden för nu kanske det är ett ämne som lyfts av en eller två lärare på två skolor i Sverige och det kanske inte är så mycket mer som krävs för att sätta en boll i rullning? Finns frågan och intresset hos lärare, de som är verksamma med eleverna, så kanske det blir en mer prioriterad fråga bland ledningen och sedan kanske även på politisk nivå. När det så långt att det på allvar blir en makt på dagordningen så kanske samtliga behöriga lärare snart ser på det som sitt ansvar, lika mycket som att förmedla kunskap om allt annat.

Det kan även vara så att kunskapen inte finns, anledningar kan vara att det inte finns intresse hos ledningen på skolan eller hos den enskilda läraren. Inget som prioriteras och något som man kanske tänker är någon annans ansvar. Det går ju i läroplanen att läsa att det är rektorns ansvar att se till så det finns ett jämställdhetsarbete men någonstans ligger ju ändå arbetet hos den enskilda läraren. Jag tänker också att det går att koppla till läroplanen, många lärare verkar ha bra koll på det centrala innehållet och kunskapskraven men den delen där jämställdhet finns med känns det inte som de har lika bra koll på utan kanske är något man läst igenom en gång i och med att läroplanen uppdateras och sedan utgår man bara från det som är mer tydligt, det centrala innehållet och målet som även blir fokus för eleverna och lektionsplaneringarna.

Geografin kan alltså spela roll, men är troligen underordnad andra faktorer som exempelvis de sociala och individuella.

9.2 Metoddiskussion

Att göra en kvalitativ undersökning har för mig fungerat bra, jag var dock väldigt stressad innan jag hade gjort mina intervjuer då tiden kändes knapp. Men jag hade troligtvis väldigt mycket tur som fick tag i två lärare på samma skola, alla verksamma i lågstadiet, och att de kunde ställa upp på samma dag. Transkriberingen var en krävande del men den gav väldigt mycket och jag tror aldrig att jag hade uppfattat och fått med så mycket information om jag inte hade valt att spela in intervjun. Det var intressant att analysera och reflektera kring dessa.

Något som jag dock önskar är att jag hade gjort ytterligare en intervju, som en pilotundersökning för att ha sett hur frågorna fungerade i förhållande till det jag ville undersöka. Jag märkte vid flera tillfällen under intervjuerna att vissa frågor och svar nästan blev rena upprepningar men även att vissa begrepp kunde uppfattas på ett annat sätt än vad jag själv menade – det kan ju lika gärna bero på att de intervjuade inte hade tillräcklig kunskap men också att vi uppfattar det olika utifrån olika kunskaper

om ämnet. Jag hade under intervjuerna kunnat redogöra för vad några av begreppen betyder men då tror jag att svaren kanske hade påverkat det jag ville undersöka, som är lärarnas kunskap, uppfattning och medvetenhet om genus och jämställdhet i skolan.

Det hade även varit intressant att intervjua några elever, just för att få deras uppfattning och medvetenhet kring ämnet och se om det stämmer överens med vad lärarna uttryckte angående det. Men det hade samtidigt krävt mer att bearbeta och mycket arbete kring samtycken. Men för att ha fått en bättre helhetsbild av hur det ser ut på skolorna hade det varit intressant. Dock valde jag att avgränsa arbetet med att enbart intervjua några utvalda lärare för att få en inblick i hur det är eller kan vara, samt att det kändes mest rimligt i och med den rådande tiden. Detta skulle det kunna vara en idé till fortsatt forskning på ämnet eller om jag personligen skulle vilja utvidga min undersökning till nästa gång.

10. Referenser

- Aftonbladet. (2017). *Sverige är bäst i världen för kvinnor*. Hämtad 2018-04-18.
<https://www.aftonbladet.se/nyheter/godanyheter/a/7aj33/sverige-ar-bast-i-varlden-for-kvinnor>
- Forsberg, U. (2002). *Finns det någon "könsordning" i skolan?: Analys av könsdiskurser i etniskt homogena och etniskt heterogena elevgrupper i årskurserna 0-6 år*. Umeå universitet: Pedagogiska institutionen.
- Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet – en del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber.
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0 – om genus och skolans jämställdhetsmål*. Linneuniversitetet.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber
- Krag Jacobsen, J. (1993) *Intervju - Konsten att lyssna och fråga*. Lund. Studentlitteratur.
- Lgr 11. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverket.
- Lif, Jan (red). (2008) *Allt du behöver veta innan du börjar arbeta med jämställdhet i skolan*. Lund. Studentlitteratur.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Regeringen. *Svensk jämställdhet i topp*. Hämtad 2018-04-19.
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/sverige-bast-i-eu-pa-jamstalldhet/>
- Skollagen (2010). Författningssamling. 2010:800.
- SOU 2009:64. *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?* Stockholm: Statens offentliga utredningar
- SOU 2010:99. *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*. Stockholm: Statens offentliga utredningar
- SVT Nyheter. (2016). *Svårt att rekrytera lärare till landsbygden*. Hämtad 2018-04-18.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/svart-att-rekrytera-larare-till-landsbygden>
- Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön: med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA 1

Intervjufrågor lärare

1. Hur länge har du arbetet som lärare?
2. Hur länge har du arbetat på den här skolan?
3. Värdegrunden är en viktig del i läroplanen och elevernas skolgång, hur arbetar du/ni på skolan med det?
4. Jämställdhet en viktig del som tas upp i värdegrunden. Hur ser du på din egen kunskap om begreppen genus och jämställdhet?
5. Har du fått någon utbildning i att hantera genusfrågor?
6. Hur tycker du att ni på skolan arbetar med frågor om genus och jämställdhet bland personalen?
7. Hur ser jämställdhetsarbetet ut på skolan?
8. Vad är din uppfattning av genuskodade mönster i din klass/på skolan?
9. Hur upplever du att kunskapen om genus och jämställdhet är/visar sig i din klass?
10. Hur ser det ut i din klass när det gäller grupparbeten med pojkar och flickor i samma grupp?
11. Vad tror du är det bästa sättet för elever att lära sig om genus och jämställdhet på?
12. Tror du att den geografiska kontexten kan påverka elevers uppfattning om jämställdhet och normer eller att det bara är den sociala kontexten?
13. I Lgr 11 står det att skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsroller. Vad är din syn på det och hur ger du eleverna möjlighet att utforska sina förmågor och intressen oberoende av könstillhörighet?
14. I det centrala innehållet under de samhällsorienterande ämnena finns det med punkter som livsfrågor (jämställdhet), normer och regler i elevens livsmiljö och även samhällsfrågor. Hur jobbar du med dessa punkter i SO-undervisningen?

Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
Telefon: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**